

ՓՈԽՆՁ

ԹԻԻ 1143

ՇԱԲԱԹ

1877 ՅՈՒՆՎԱՐ 8

ԱԶԳԱՅԻՆ

Հ Ա Յ Ք

Սոյն վերնագրով յունվար (քստ Լ.) ամսոյ 6ին հրատարակեալ Թայմզի մէջ հետեւեալ նամակը կգտնուի, զոր գրած է Բերայի անգղիական եկեղեցւոյ մատրանապետ վերապատուելի Հ. Գըրթիս:

«Տէ՛ր .

Հայաստանի գաւառներէն միոյն, այն է վանայ մէջ տեղի ունեցած հարստահարութեանց մէկ պատմութիւնը՝ զոր կկարդամք լատինական նոյ. 18 և դեկ. 1ի Հայ Թերթերուն մէջ, Ասիոյ մէջ Բ. Դրան ունեցած քրիստոնեայ հպատակաց հանապազօրեայ կենաց մէկ փոքրիկ նըկարագիրն է: — «Անոնք ամեն օր կմեռնին» . — Սակայն որոնք են այդ հարքստահարուողները. և մեր ուշադրութեանէն ինչ կապան: Թէպէտ ոչ ամենքն հայ, սակայն ամենքն ալ վիճակակից են Հայոց: Ասոնց մէջ կգտնուին Նեստորականներ, Յակոբեաններ, և Հայեր, որ առ հասարակ զոհեր են ֆիւրտերու, Չէրքէսերու, Տէրէպէյիներու, և որ աւելին է՝ անոնց, որոնց յանձնուած է իրենց պաշտպանութիւնը:

Այս ազգերուն ամենէն նշանաւորն ու կարեւորն են Հայք: Ասոնցմէ մին ըսաւ օր մը. — «Շատ կցաւիմք, երբ կտեսնեմք «որ Եւրոպա Պուրկարաց վրայ ի գութ «շարժած ատեն զմեզ երբէք չյիշէր: «Մեր ժողովրդեան կրած հարստահարութիւնքն ալ այդչափ մեծ են, և մեք «ալ հանդարտ և խաղաղ ժողովուրդ «մ'ենք: Մոռցուելու էինք արդեօք, «մանաւանդ Անգղիայէն»:

Հայք՝ (թէպէտ մէկ քանի մասերու բաժանեալ) եւրոպական մէկ քանի աղբերէն աւելի թուաւոր են, որոնցմէ 3 միլիոնը օսմանեան կայսրութեան մէջ կըգտնուին, 1 միլիոն 100 հազարն՝ Ռուսիոյ մէջ, 450 հազարն՝ Պարսկաստանի մէջ, և ուրիշ մաս մ'ալ՝ Հնդկաստանի մէջ հաստատուած է:

Ամեն տեղ նշանաւոր են իրենց հանդարտ բնաւորութեամբ, հանճարով և արուեստագիտութեամբ: — Կ. Պօլսոյ բեռնակիրները, որոնք գլխաւորաբար վերոյիշեալ վան գաւառէն կուգան, ա՛յնչափ զօրաւոր են իրենց պարկեշտութեան՝ որչափ իրենց կազմութեանը մէջ. և հաւատարմութեան մէջ ա՛յնչափ հաստատուն, որ անոնց ամենէն աղքատ եղողները՝ Ղալաթիոյ Պանքաներուն վըտահէլի և ընտիր պահապաններն են: — Վերոյիշեալ դէպքին պատմութիւնէն կը հասկցուի, որ Հայք՝ պուրկարաց նման իրենց բնիկ երկրին մէջ հովուական և երկրագործական կեանք կվարեն. բայց ասոնցմէ զատ ուրիշ շատ ճիւղերու ալ

կհետեւին, ինչպէս կան սեղանաւորներ, վաճառականներ և մեքենագործներ: — Արեւմտեան Եւրոպիոյ ինչպէս նաև Դանուբեան գաւառներուն մէջ ճանապարհորդող մէկը կրնայ անոնց վաճառականական տունները տեսնել, և վիէննայի, Վենետիկոյ ու Փարիզի մէջ ալ կրնայ գտնել անոնց ունեցած եռանդը՝ գաստիարակութեան, դիտութեան, գրականութեան և արուեստից մասին: — Իմաստութեան հօրը վա՛ռ է անոնց մէջ:

Պուրկարները Էնֆօրմէնսօն պիտի կառավարուին: Արդէն հայերը առաջինն եղած են Հայոց ազգային ժողովը կազմելու. — Պուրկարը իւր անպատրաստ ձեռքը մէջ երեսփոխանական դրութեան դէպք պիտի ընդունի. — Հայք պիտի ցուցնէ իրեն անոր գործածելու եղանակը:

Ո՛րքան պարտին սոյն ազգին՝ մարդկութիւնն ու քրիստոնէութիւնը: Հայերն են միայն քրիստոնեայ՝ Ասիոյ մէջ. Հայ ազգն էր՝ որ առաջին անգամ ընդունեց քրիստոնէական կրօնքն. իբր քարոզիչք սոյն կրօնին՝ քրիստոնէութեան նախնական ժամանակին մէջ գրեթէ միշտ մարտիրոս եղած են. ճորդ դարէն սկսեալ, երբ ամենքն ալ մէկ մարմին եղած դէմ ելան կռապաշտից, որք ջանացին կրակապաշտութիւնը մոցնել փոխանակ ճշմարիտ Աստուծոյ պաշտաման, իսլամական դարաւոր բռնութեանց մէջ իսկ Գրիստոսի համար դէմ դրին տառապանաց: Այս ազգն է՝ որ ապագային մէջ քաղաքակրթութեան և կրօնի կարապետը ըլլալ կերևի: Իսրայէլի ժողովրդեան պէս օտար երկիրներու մէջ թէպէտ ցրուած, սակայն ուղղուած ժամանակ կրնան իրարու հետ հաղորդակցիլ՝ առանց Ասիոյ մէջ իրենց հայրենի երկրը ձեռքէ հանելու, որոնք աշխարհներուն ամեն կողմերն ալ բնակարան կգտնեն:

Ասոնցմէ զատ՝ ընտրեալ ժողովրդեան հետ մասամբ արեւակից ալ են. եթէ ստոյգ է պատմութեան սա՛ կէտը, թէ Հայոց Բագրատունեաց ցեղին արմատը Նաբուգոդոնոսորայ գերիներն եղած ըլլան: Ասոնց թագաւորներէն միոյն՝ Բեթղէհէմի աստղին հետեւած ըլլալն ալ հաւանական է, և ո՛ր գիտէ թերևս ասոնցմէ պիտի ելնեն Արեւելի այն թագաւորներն, որոնց գալտեանը համար պատրաստուած կերևի ճանապարհը. — վերջերս անոնց եպիսկոպոսներէն մին Պիրմանիոյ թագաւորին յայց ելաւ. ուրիշ մ'ալ իւր կեանքը վտանգի մէջ դրաւ մէկ քանի տարիներ յառաջ, եթովպիոյ թագաւորին քով անգղիացի դերեաց ազատութիւնը խնդրելու համար: Հայաստան միշտ մտերիմ խորհրդականներ

ընծայած է Արեւելեան իշխանաց. — Հայերն են, որ Անգղիոյ դիւրութիւն ընծայեցին առաջին անգամ՝ Հնդկաստանի մէջ հաստատուելու համար: Անգղիոյ կրնայի Հայաստան, այո՛ անգղիական ազգին, Անգղիոյ եկեղեցւոյն կը նայի. — Անոնք միշտ ներող գտնուած են, և կը փափաքին ազատութիւն վայելել: Փոխանակ իրենց ծառայութիւնները յառաջ բերելու, իրենց ցաւերը կը յայտնեն: Յոյն աղետալի յիշատակներ մէջ բերելով Սուլիու, Մօսքօքօլիս, Գիոս և Կրետէն կցուցնէ. և կըսէ թէ, այդ թանկագին արիւնը ա՛լ չթափուիր, որովհետեւ չորցած է այժմ. Հայք ցոյց կուտայ իւր հայրենիքն ու այն արիւնը որ ամեն օր կթափին դեռ. — Յոյն, Հայն և Ասորին կխնդրեն, որ քանի որ հաւասարութիւնը ամենուն համար անխըտիր հրատարակուեցաւ, մասնաւորի չը տրուի, և մէկդի նետուելով չմոռցուին անոնք՝ որ իմաստութեամբ յուսահատական ապստամբութենէ ետ կեցան: — Ամենքն ալ մէկ ձայնով կաղաղակեն առ Անգղիա և ուշադրութիւն կխնդրեն:

Այժմ հոս գումարուող դեսպանաւոր ժողովը չկրնար ուղղակի և անմիջական կերպով բարեօքել ասոնց վիճակը. պէտք է որ Անգղիա լսէ և գիտնայ իրենց գանգատները և ի հարկին գործէ: Պէտք է որ անոնք ալ իրենց ցաւերը լսող անձանց յայտնեն. — բայց ո՞վ պիտի համարձակի յայտնել. — անոնցմէ մին՝ Մատթէոս Այվատեան, խմբագիր Արարատ լրագրոյ, հրատարակեց արդարև խել մը հարստահարութիւններ, որք գործուած էին Տրապիզոնի շրջակայները. սակայն ճշմարտութիւնը զրուցելուն համար՝ նախորդ մեծ եպարքոսի օրով առանց քննութեան գանակոծուելով մեռաւ այս պատճառաւ, մեր Եփեսոսեան տօնին օրը:

Մնամ ևն

Կ. Պօլիս (Ստորագրութիւն)
29 դեկտ. 1876 Գրեմ

Հանգուցեալ Տ. Արիստակէս սրբազանի քոյրն, իւր որդւոց հետ, երէկ Պէյլիկճի պէյի տունէն Տուաճի էֆէնտիի տունը, և անտի Եէնիդարու իւր ազգականներէն մէկուն տունն անցաւ՝ Պատրիարքարանէն զրկուած վարդապետի և քահանայի մը և ազգականացն հետ:

Անցեալը պէտք է մոռնալ բոլորովին. բայց ազգին սեպհական եղող տունը՝ չը մոռցուիր և դարձեալ կմնայ ազգին, ինչպէս Ս. Պատրիարք Հայրն ալ յիշեցուցած է:

Երէկ, Յունաց պատրիարքական փոխանորդն և Պուրկարաց Էքզարքն մեր Պատրիարքարանը շնորհաւորութեան ե.

կան Ս. Իննդեան տօնի առթիւ, և սո-
վորական ընդունելութիւնն եղաւ: Կա-
րելի չէ, որ ամենացուրտ աչօք չնայինք՝
Յունաց կողմանէ տարին մէկ երկու ան-
գամ այսպիսի առիթներով մեզ տրուած
համբոյրներուն, երբ ամեն օր կըսեմք՝
անգին Երուսաղիմայ մէջ Յունաց կղե-
ւին կողմանէ մեր Ս. հարց և նուիրական
իրաւանց տրուած ծանր հարուածներն,
և անդադար մեր վնասուց պատճառ
լինելն:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչպէս կանխաւ ծանուցած էինք՝
հինգշաբթի օրը ժամը 7 ին ատենները,
Բ. Դուռը մեծ դահլիճին մէջ գումար-
ուեցաւ արտաքոյ կարգի ընդհանուր մեծ
ժողովը, ընդ նախագահութեամբ Բարձ-
րապատիւ մեծ Եպարքոսին: Ներկայ էին՝
պաշտօնաւոր և անպաշտօն բոլոր Միւ-
շիւնները, վէզիրները, գլխաւոր իւլէմա-
ները, և այլ բարձրաստիճան պաշտօ-
նատարք:

Ատենը բացուեցաւ՝ բարձրապատիւ
մեծ Եպարքոսին մէկ ազդու ատենախօ-
սութեամբ: Ապա Մահմուտ պէյ (Ա-
մէտիւ-տիւման-հիւմայուն) բարձրաձայն
կարգաց՝ Նորին բարձրութեան կողմանէ
պատրաստեալ խիստ երկար տեղեկա-
գիր մը, որով ծանօթութիւն կըտրուէր
թէ Հէրսէքի ապստամբութիւնը ո՞րոց
դրդմամբն երևան եկած, և ինչպէս
Պօսնիոյ ու Պուլղարիոյ մէջ տարածուած
է. թէ՛ Սերվիա և Գարատաղ ինչպէս
անիրաւաբար ապստամբութեան դրօշ
պարզած են, թէ՛ օտար տէրութիւնք
ի սկզբան ինչ ընթացք բռնած են, այժմ
ինչպէս կ'վարուին, և թէ՛ ինչ են դես-
պանաժողովոյ վերջնական առաջարկու-
թիւնք, և ինչ վախճան կունենայ՝ եթէ
ընդունուին այդ առաջարկութիւնք:

Այս տեղեկագրին ընթերցմանէն ան-
միջապէս յետոյ, դարձեալ Մահմուտ պէյ
կարգաց՝ դեսպանաժողովոյ անդամաց
կանխաւ իրենց մէջ գրի առած հրահանգ-
ներուն երկար գիրը, Այնուհետեւ Սուլ-
հի փաշա բացատրեց՝ այդ հրահանգաց
բոլորովին արդարութեան հակառակ ըլ-
լալը: Հուսկ ուրեմն, բարձրապատիւ
մեծ Եպարքոսն ձեռքն առնելով Գեսպա-
նաժողովոյ ծանուցագիրն՝ յօդուած առ
յօդուած կարդաց և բացատրութիւն-
ներ տուաւ: Ասոր վրայ, Բառֆ պէյ
խօսք առնելով՝ յայտարարեց, թէ «կա-
րելի չէ ընդունիլ դեսպանաժողովոյ այս-
պիսի ծանր՝ անիրաւ և խելքի ու արդա-
րութեան հակառակ գտնուող առաջար-
կութիւնները. մեք մեր բոլոր ստացուած-
քը՝ դոյքը և կեանքը կ'զոհեմք»: Ասոր
յաջորդեց Պօրսայի վերատեսուչ Ապէտին
պէյ, դահլիճին մէջտեղն անցնելով, և
սլաւական դարձուածոց, և օսմանցոց
հայրենասիրութեան ու արդարասիրու-
թեան վրայ ճառելէն յետոյ՝ յայտնեց
թէ «Օսմանցիք պատրաստ են ամեն զո-
հողութիւններ ընել. այս մեծ ժողովին
մէջ մեր մարտիրոսաց նուիրական հոգիք
ներկայ գտնուելով՝ մեր ընելիք խօսքե-
րուն և տալիք որոշման վրայ կ'հսկեն. ու-
շադրութիւն պէտք է այս մասին, և ըստ
այնմ պաշտպանել մեր պատիւն ու հայրե-
նիքը»:

Յետ այնորիկ, բարձրապատիւ մեծ Ե-
պարքոսն ըսեր է. «Ահա յայտնի եղաւ
մահմետական հասարակութեան կարծի-
քը. տեսնենք թէ ո՞չ-մահմետական ժո-
ղովրդոց երեսփոխանք ինչ կ'ըսեն»: Ա-
սոր վրայ՝ Սալա փաշա (Սուլթանիյէ-
վարժարանին վերատեսուչ) ստք ելնե-
լով, «Օսմանցի ո՞չ-մահմետական հա-
ւատարիմ հպատակք ալ մէկ հայրենեաց
որդի ըլլալով, և դեսպանաժողովոյ
առաջարկութիւնք հայրենեաց անկա-
խութեան և պատուոյն հակառակ տես-
նուելով՝ չպիտի ընդունին այդ առա-
ջարկութիւնները, մինչև որ սպառնա-
պուռ բնաջինջ ըլլան»: Այս մտօք խօ-
սեր է Իքիսաթէ Էֆէնտի ալ. յունաց
Պատրիարքին փոխանորդն (որովհետեւ
Պատրիարքը անձնական տկարութեան
պատճառաւ բացակայ էր) ալ Սալա փա-
շայի յայտարարութիւնն հաստատեր է.
մեր Ս. Պատրիարքին փոխանորդն ու
Հրէից Խախամագլուխն ալ՝ այդ առա-
ջարկութեանց անընդունելի ըլլալը բա-
ցայայտ կերպիւ ծանուցեր են:

Ի վերջոյ, Հռոմէական ազգայնոց
փոխանորդ Էնֆիլէճեան Էֆէնտի ոտք
ելնելով ըսեր է. «Մեր ազգը այսչափ
դարերէ հետէ անձնուիրաբար աշխա-
տած է տէրութեան համար. մինչև ցայ-
սօր՝ շնորհիւ Նորին կայսերական վեհա-
փառութեան՝ ամենքն ալ մէկ հայրե-
նեաց որդի ըլլալով՝ փառաւոր, պա-
տուաւոր և չքեղ Օսմանցի տիրողոյ
շահեցան. վերջապէս, Տեա՛րք իմ, դես-
պանաժողովն իբրեւ թէ յանուն արդա-
րութեան կ'խօսի. բայց հրահանգին ինչ-
պէս բոլոր կէտերը մերժելի են, նոյն-
պէս այն կէտը թէ չէրքէսք Բուլմէլի-
էն Անատօլու փառադրուին. եթէ չէր-
քէսք վնասակար են՝ ինչո՞ւ Բուլմէլիէն
Անատօլու փոխադրել կառաջարկեն.
արդեօք Անատօլուի ժողովուրդը մարդ-
չէ՞. ո՞չ, Տեա՛րք իմ, երբեք և երբեք
վնասակար չէ չէրքէսքներուն ներկայու-
թիւնը. այլ դեսպանաժողովոյ նպա-
տակը արդարութիւն չէ»:

Ներկայ եղողներուն վրայ մեծ ազդե-
ցութիւն ըրեր են՝ սկիզբէն մինչև վերջը
դեսպանաժողովոյ առաջարկութիւնները
մերժելու համար արտասանուած խօսքե-
րը, և ամեն անգամուն դոհունակու-
թեան ցոյցեր եղեր են:

Յետ աւարտման ատենախօսութեանց,
բարձրապատիւ մեծ Եպարքոսն յայտա-
րարեր է՝ որ դեսպանաժողովոյ առա-
ջարկութիւնները մերժել ուղղորդել տե-
ղեմուն են, իսկ մերժել չուղղորդել
չեն: Եւ ո՞չ ոք չէ շարժեր տեղէն:
Եւ Ապէտին պէյ ըսեր է, թէ «ո՞չ ոք
տեղէն չենք» եթէ 40 տարի ալ սպաս-
ուի. և հետեւաբար բոլոր ներկայ ե-
ղողները միաձայն հաւանութեամբ մեր-
ժեր են դեսպանաժողովոյ առաջարկու-
թիւնները, և մերժման համար հանրա-
գիր մը գրի առնուելով՝ ամենքն ալ ըս-
տորադրեր կ'ըսեր են:

Այս հանրագիրն երէկ օգոստոսիառ
Սուլթանին ներկայացուեցաւ, բարձրա-
պատիւ մեծ Եպարքոս Միտհաթ փաշայի
և նախորդ մեծ Եպարքոս Մէհմետ
Իւշտի փաշայի միջոցաւ:

Մերժուած առաջարկութիւնքն են՝
1. — Խառն յանձնաժողովոյ մը կազմու-
թիւն՝ բարեկարգութեանց գործադրու-
թեան հսկելու պաշտօնով:
2. — Կուսակալաց ընտրութիւնը՝ դես-
պանաց հաճութեամբն ու հաւանու-
թեամբն ընել:

Էտիրնէի կուսակալութեան վիճակէն
երեսփոխան ընտրուեր են՝
Մահմետականներէն՝ Հաճի Շաքիր Է-
ֆէնտի, Բիֆաթ Էֆէնտի, Հիւսնի պէյ,
Բառֆ պէյ.
Յոյներէն՝ Դուլաթսըղ օղլու, և Հաճի
Բաշայօղլի.

Պուլղարներէն՝ Եօրիկ Գարամիխալ.
Հայերէն՝ Ռուբէն Էֆէնտի. (կարծեմք,
թէ մեր Ս. Պատրիարք Հօր քեռայրն է):
— Կըսուի, թէ երբ դեսպանք և
դեսպանաժողովոյ ներկայացուցիչք մայ-
րաքաղաքէս մեկնին՝ իրենց առաջարկու-
թեանց վերջնական կերպիւ մերժուե-
լուն վրայ, օտար տէրութեանց քով
գտնուող օսմանեան դեսպաններն ալ
փոխադարձաբար մայրաքաղաքս պիտի
դառնան, առաջին քարտուղարները
գործակատար թողալով:

— Երբեմն Սպանիոյ դահուհի հետա-
մուտ Տօն Գարլօս երէկ մայրաքաղաքս
եկաւ, չորս մարդոց հետ:

— Կասքայի կառավարիչ Կոստանդ-
փաշա ալ նոյն օրը մայրաքաղաքս հա-
ւաւ:

— Քեապիլի մէջ քօլէրա երևան ե-
լեր է, Էմիրին ընտանիքէն ալ քանի մը
հոգի մեռեր, և քաղաքին խանութնե-
րն ու շուկաները այս պատճառաւ բո-
լորովին գոցուեր են:

— Դեսպանաժողովն այսօր կ'գումա-
րի, Բ. Դրան վերջնական պատասխանը
լսելու համար: Լուր կայ, թէ ո՞չ մի-
այն ծանուցեալ առաջարկութիւններն
պիտի մերժուին, այլև նոցա տեղ չա-
փառող առաջարկութիւններ պիտի մա-
տուցուին Բ. Դրան կողմանէ:

— Նախորդ մեծ Եպարքոս Մէհմետ
Իւշտի փաշա՝ նախարարաց ժողովոյ ան-
գամ անուանեցաւ:

— Առաջիկայ երեքշաբթի գիշեր,
Պէյօղլու անգղիական դեսպանատան մէջ
նուագահանդէս մը պիտի տրուի, Լորտ
Սալիդպըրիի տիկնոջ վերատեսուչութեամբ,
ինչպատ կարօտելոյ մայրաքաղաքս:

— Օտար տէրութեանց քով գտնե-
ուող օսմանեան դեսպանք, հիւպատոսք
և այլք սկսեր են հանգանակութիւն ը-
նել ի նպաստ զինուորական ծախուց օս-
մանեան կառավարութեան:

— Դեսպանք և դեսպանաժողովոյ
ներկայացուցիչք, հինգշաբթի առուր
ընդհանուր ժողովոյ մերժման որոշումն
խմանալուն պէս, հեռագիրներ քաշելով
իրենց կառավարութեանց՝ մինչև կէս
գիշեր բանակցեր են. և ռուս դեսպա-
նին նախագահութեամբ ժողով մ'ալ
կազմեր են, բայց ինչ արդիւնք ունե-
նալն յայտնի չէ:

— Էգիպտոսի իշխանութեան պաշտօ-
նական լրագիրն, վաղապէս՝ Մըրիյէ,
այս անգամ կ'ծանուցանէ, թէ երևմտից
նախորդ նախարար Իսմայիլ Սաադ փա-
շա՝ իւր աքսորանաց տեղը երթալէն երեք

օր յետոյ մեռեր է , ճամբան դադարած ժա-
մանակը հիւանդացած , արտաքին տե-
ղքն ալ դարձեալ ոգելիք ըմպելեաց
գործածութիւնը շարունակած , վարձա-
րութեան մը ենթարկուած , և վերջապէս
խեղճին դառնալ : Թէեւ , կրտէս , բժիշկ
բերուեր , և անդամանելի ըլլալը ըս-
տուգուեր է , սակայն դարձեալ պէտք
եղած խնամքը տարուեր է : Մարմինը ըստ
օրինի քննուեր է բժշկաց միջոցաւ ի
ներկայութեան տեղական կառավարու-
թեան պաշտօնատարաց և այլոց , և
հիւանդութեամբ մեռած ըլլալն ստուգ-
ուեր է : Վախճանելոյն բոլոր ստացուած-
քը գրաւուեր է Պէյթ-իւլ-մալի ձեռքը :
Վերջապէս այս անգամ մեռեր է մար-
դը , քանի մ'անգամ մեռնիլն ու ողջ ըլ-
լալը հրատարակուելէն յետոյ :

Սեւֆաթ Կը Գինին

Կեդրոն

(Տես թիւ 1142)

Պօլսոյ մէջ գտնուած դեղարաններն ու
դեղագործաց վաճառատունները մըտ-
նալով պէտք եղած խուզարկութիւնն
ընելու նպատակաւ՝ անմիջապէս մասնա-
ժողով մը կազմուեր է , որոյ անդամ ե-
ղած են Ֆայիզ փաշա Տէլլասուտա , Գա-
լէճա Էֆէնտի , դեղավաճառատանց տե-
սու Մուսթաֆա պէյ , Գալիկա պէյ և
Պ. Սէբուլ :

Թիշեալ անձինք գործի սկսելով՝ կարճ
միջոցի մէջ Սիւլֆաթ տը Գինինի խել մը
խարդախեալ տեսակներէն գտեր են :
Այսպիսի բաւական եղած է համոզուե-
լու համար , թէ Պօլսոյ դեղագործաց
մեծ մասը այս խարդախեալ տեսակները
անմիջապէս փախցուցեր ոչնչացուցեր են
բոլորովին : Խարդախեալ Սիւլֆաթ տը
Գինին ծախողներուն մէջ անշուշտ օտար
տէրութեանց հպատակներ ալ գտնուե-
լու էին : սակայն անոնց վաճառատուն-
ները քիչ մը անբաւարարելի ըլլալուն՝
չեն կրցած պէտք եղած խուզարկու-
թիւնն ընել հոն :

Ցաւալի է որ այդ խարդախեալ Սիւլ-
ֆաթէն ծախողներուն մէջ քանի մ'ալ
հայեր գտնուած են , որոց անունները
ցաւօք սրտի տեսանք յիշեալ հանդէսին
մէջ , ինչպէս Գիւլչիւկեան , Վիլլէն Ճեր-
մակ , Ալեքեան , Չուհաճի օղլու , Ալեա-
նաք , և օտարազգիներէն ալ՝ Գասիատիս ,
Տալմէտիկօ , Բանայօթիտի , Եանքօ Եաթ-
րօբուլօ : Ճիօրճի , Ալի Րիզա Էֆէնտի ,
Գեամիլ Էֆէնտի , Սալամ , Սամբօթա ,
Պօլսօր Գամի , Կանձիւք , Նիսիմ Գէրօ ,
Սաատէթ տին Էֆէնտի , և ըն :

Այս առթիւ եղած քննութիւններէն
և հարցաքննութիւններէն ձեռնի պէս
ձերմակ դուրս ելնողներուն մէջ կտես-
նուին Պ. Սինապեան , Հիւմիւլզ , Չիթէ-
րէր , Ֆուստուգօ , Գրիսթիտիս , Ծանի-
տիս , Օհանիտիս , Պօղոս Համա , Նիգօլա
Բաղիտէս , Թօմազօ , Ճիօվանի (Սամա-
թիա) , Գուլթօրուլօ (Սամաթիա) , Ալեք-
սիատիս (Սուլու-մանասթըր) , Գալվաֆեան
(Սուլու-մանասթըր) , և այլն :

Խարդախեալ Սիւլֆաթ վաճառողնե-
րուն հարցաքննութիւնները , և մէջ բե-
րած արդարացուցական փաստերն են՝ բա-
ւական հետաքրքրաշարժ են : Թէեւ տե-
ղերնուս անձկութեան պատճառաւ զանց

կընենք երկարօրէն նկարագրել . բայց
մեր ընթերցողաց քիչ մ'ալ ծիծաղը շար-
ժիլու համար սա՛ մէջ բերենք , թէ խար-
դախեալ սիւլֆաթ ծախողներէն մին հար-
ցափորձի ատեն նեղը մտնելով՝ յայտնե-
ր է , թէ իւր վաճառատունէն գտնուած
այն Սիւլֆաթ տը Գինիտինները յաճա-
խողներուն համար չձախեր եղեր , այլ
Պարսիկներու և Հրէայներու կ'վաճառե-
րէր (*) : Ասոնցմէ ոմանք չեն համարձա-
կած՝ իրենց վաճառատան տետրակները
յանձնաժողովոյ քննութեան ներկայացու-
նել , երբ իրենցմէ պահանջուեր է՝ որպէս
զի ինքզինքնին արդարացուցելու համար
մէջ բերած յայտարարութիւնն լուսա-
բանուի :

Այս խուզարկութիւնները ո'չ թէ մի-
այն մայրաքաղաքիս մէջ կատարուեր են ,
այլ և գաւառներն ալ , որոց տեղական
կառավարութեանց կողմանէ հոս քննու-
թեան համար իբրեւ օրինակ զրկուած 802
չիլ Սիւլֆաթին 534 չիլը միայն դուտ , և
մնացեալ 268 հատը խորդախեալ են ե-
ղեր : Սակայն ասոր հակառակ պէտք է
ենթադրել , թէ խարդախեալ տեսակը
քան թէ զուտ տեսակը ինչպէս Պօլսոյ
նոյնպէս և գաւառաց մէջ աւելի տարած-
ուած է . որովհետեւ խուզարկութիւն-
ներն սկսելուն պէս՝ ինչպէս ըսինք՝ ա-
մեն մարդ փախցունել սկսեր է ունեցած
կեղծ Սիւլֆաթները : Միայն Սէլանիկի
մէջ իսահակ Սալամ անուն հրէայ դեղա-
վաճառը մէկ տարուան մէջ Եւրոպայէն
6000 չիլ Սիւլֆաթ տը Գինիտին բերել
տալով՝ ամենքն ալ սպառեր է :

Յօդուածին վերջը ուրախութեամբ
կարդացինք , որ վերոյիշեալ իրողու-
թիւններն՝ որ բաւական ատեն առաջ
տեղի ունեցած են , այժմ գրեթէ բոլո-
րովին վերնալ ոկսեր են ի շնորհս բժշկա-
կան տեսչութեան արթուն հսկողութեան
վասնի այն ատենէն ի վեր յիշեալ նիւ-
թերը Պօլիս մտնելուն պէս նախ բժշ-
կական վարժարանը զրկուելով , հոն յա-
տուկ յանձնաժողովոյ մը կողմանէ , քնն-
ութեան ենթարկուելէ վերջը իրենց
տիրոջ յանձնուիլ սկսեր է :

Բժշկական վարչութիւնը , ապագային
երաշխաւորութեանը համար խել մը ա-
ռաջարկութիւններ ևս ներկայացուցեր
է կառավարութեան . այն է՝ կանոնա-
ւոր հակալիւնող (քօնթրօլ) քննութեան
մը ձեռնարկել թէ՛ հոս և թէ՛ գաւա-
ռաց մէջ , - որոշեալ պայմանաժամի մը
մէջ ճաճկատանէն դուրս հանել գտնե-
լուած բոլոր Սիւլֆաթ տը Գինիտինները ,
- այս նիւթերուն ալ վառութի պէս ար-
գիլեալ վաճառք մ'ըլլալուն հրատարա-
կութիւնը , - խարդախեալ դեղերուն բո-
լորն ալ գրաւելու իրաւասութիւն մը :

Երբ նախորդ կառավարութեան օրով
այսպիսի առաջին կարգի կենսական ա-
ռաջարկութիւններ անպատասխան մնա-
ցած են , ասոր պէտք է բնաւ զարմա-
նալ . վասնի որդէն քիչ մը վերջը տե-
սանք , որ բժշկական վարչութիւնը՝ քա-
ղաքային դեղագործութեան վերաբեր-
եալ օրինաց տրամադրութիւններն ի գործ
դնելու համար՝ քանիցս արտօնութիւն

(*) Այդ անիծեալ ազգերը շնորհ համար ,
եթէ Սիւլֆաթ տը Գինիտին տեղ մկնդել կամ
գարկա պիւքէն տար՝ աւելի աղէկ կըլար :

խնդրեր է կառավարութեան . սակայն
այնպէս նկատմամբ արդեւք եղեր են նոյն
խիկ հաստատեալ օրէնքի մը գործադրու-
թեան , որով և դեղավաճառներն ալ
քաջալերուած՝ աւելի յանդուգն գործե-
րու ձեռնարկել սկսեր են :

Եւ արդարեւ նախորդ կառավարու-
թեանց օրով օրինաց միշտ մեռեալ տա-
ւեր մնալը՝ ո'վ չիլէր , որոյ պատճա-
ռաւ քանի՞ քանի ծանր ապօրինաորու-
թիւններ տեղի չեն ունեցած արդեօք ,
մինչև որ ժողովուրդը վերջապէս ներկայ
վիճակին հասեր է :

Արդէն օրինաց անգործադրութեան
պատճառաւ կեանքը շատ աժան էր Տաճ-
կաստանի մէջ : Շատ անգամ Պօլսոյ քա-
ղաքապետները ձիերուն ու կառքերուն
արագ վազցնելը կարգիլէին պաշտօնա-
պէս . սակայն շատ անգամ տեսնուած է
որ իրենք այդ կանոնը ստնակոխ ընելով՝
ձիերուն երասանակը ձգած սանձարձակ
վազցուցեր են : Արդէն ամեն օր կտես-
նէինք , որ կայսերազուն իզգէտտին է-
ֆէնտին երբ անդին կերևար՝ ճանա-
պարհին վրայ գտնուող փերեզակները
ահուգողով պաշարուած՝ մէկ կողմ կը
փախցնէին վաճառքին , որպէսզի իշ-
խանին հետևող անթիւ ձիաւորները կայ-
ծակի արագութեամբ վազած ատենին՝
ձիերուն տակը չմնան . վասնի շատ ան-
գամ սիմիաճիներուն պնակները և պըտ-
ղավաճառաց կողովները տապալած և
մարդիկ իսկ ձիերուն տակը մնացած են :

Ըսել կուզեմք , թէ օրէնք մը միշտ
պէտք է գործադրուի և անխտիր գոր-
ծադրուի , մեծն ու պզտիկը հաւասարա-
պէս պատասխանատու գտնուին օրինաց
առջև , և մեծը թերեւս պզտիկէն աւե-
րի յանցաւոր պէտք է ճանչցուի օրինաց
զանցառութիւն ըրած ատեն :

Մեծ յոյս ունիմք սակայն , որ Միտ-
հաթ փաշայի լուսամիտ կառավարու-
թեան շնորհիւ օրէնքը պիտի յարգուի
ու խստիւ գործադրուի , և ո'չ թէ մի-
այն վերոյիշեալ դեղագործական ու բը-
ժշկական անտեղութիւնները պիտի վեր-
նան , այլ և ասոնց նման խել մը ուրիշ
ապօրինաորութիւններն ալ , զոր հոս ան-
կարելի է թուել մանրամասնաբար :

Գ. Զ.

... Խմբագիր

Կլանդերմը , որ հետեւեալ ազդը հը-
րատարակել հաճիք :

« Հայ-գրական ընկերութեան ընդհ-
ժողովը պիտի գումարի յառաջիկայ կի-
րակի , 9 յունվար ժամը 7 ին , Ղալաթիոյ
կիրակնօրեայ դասարանը :

Ուստի , կը հրաւիրեմք արդոյ բաժա-
նորդները , որ փութան նոյն օրը ժողո-
վոյն ներկայ գտնուելու .

Ի դիմաց Ընդհ. ժողովոյ
5 Յունվ. 1877 Ատենապետ
Ղալաթիա Մ. Թիւթեան

Կլանմը , թէ վաղը Պատրիարքարան
պիտի գայ բարձրապատիւ մեծ Եպար-
քոսը :

Ի Լ Ա Ն
ՊԱՊԸ ՍԵՐԱՍՔԻՐԻ

Սօտա ֆըշը Ի. քի Երևելի էլի :
Շապ գըշէ տօգուզ պլին :
Թուզ Լուհը շիշէ օն :
Թիզապ շիշէ Երևելի պէշ :
Ֆէսխանէի ամիրէյէ լուզումի օլուպ
միւլպայեա օլունաճադ պալատէ մու-
րադ-գամ տէօրթ գալէմ սօտա վէ սայի-
րէնին միւնադասսը քեանունի սանիի
լուսինին օնունճը փազար իրթէսի կիւնի
իճրա օլունաճադընտան՝ իթա իթմէկէ
թալիպ օլանլարըն Եէվմը մէշքիւրտէ
Տարը շուրպի ասքէրիյէ կէլմէլէրի :
1877 քեանունի սանի 5
Պապը Սէրասքէրի

Աղգ. Հիւանդանոցի ներքին բժիշկ Տօթ. Գարրիէլ Էֆէնտի Նահապետեան, այսուհետեւ ամէն չորեքշաբթի օրերը ժամը 6 էն 8 Սամա-
թիա Իմրահօրը Թօգաթլեան Պ. Գարրիէլին
դեղարանը, և ուրբաթ օրերը ժամը 6 էն 8
դարձեալ Սամաթիա Մ. Ճիվանքիին դեղարա-
նը, նաև Հիւանդանոց իրեն գիմոզ աղքատ հի-
ւանդաց ըստ առաջնոյն ճիւ նայելու պատրաստ
ըլլալը կը ծանուցանէ արգոյ հասարակութեան :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏԷՏԷՍԱՆ
ԱՆԹՕՆԻՆ

Հեղինակ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻԻՄԱՅ ՈՐԴԻ
Թարգմանչ
ՕՐ. ՄԱՐԻԱՄ Յ. ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ
« Գոթիկապառ » Գրքի ճի հեղինակը վերըս-
տին կներկայանայ հայ ժողովրդեան՝ Ա-
նթիւն հայերէն թարգմանութեամբ, ո-
րուն մէջ իւր հօրն արժանի հեղինակ
որդին մարդկային սրտի իւրաքանչիւր
խաւերը մի առ մի բանալով, ընթերցո-
ղին կթողու իմաստասիրել կնոյ և սիրոյ
վրայ : Միով բանիւ գիրք մը՝ որուն ըն-
թերցումը որքան օգտակար՝ այնքան ալ
սրտառուչ է : Կծախուի Եէնի-ճամի 2ի-
լինկիւրէր ճատտէսի թիւ 8, Ս. Ղ. և
Եազմաճեան գրատունը : Գին 2 ֆրանք :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏԷՏԷՍԱՆ
ՄԱՐԻՕՆ ՏԸԼՕՐՄԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ
Կ. Ա. Մ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԱՐՓԱՆՔ

Հիւանդ Էօթի Գը Մէրէ-ր

Երևելի հեղինակին բոլոր Եւրոպայի մէջ
մեծ ընդունելութիւն գտած սոյն գոր-
ծոյն հայերէն թարգմանութեան Ա. հա-
տորը Պօլիս հասած ըլլալով՝ կը ծախուի
էնի-ճամի չիլինկիւրէր ճատտէսի թիւ 8 .
Ե. Ղ. և Եազմաճեան գրատունը : Գին
2 ֆրանք :
Ամբողջ գործը 2 հատորէ պիտի բաղ-
կանայ :

ՕՐԱՅՈՅՑ ՊԱՐԶ

1 8 7 7

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ԳՐԻՍՏՈՍԻ

Յ Օ Ր Ի Ն Ե Ա Լ

Յերեմիա Գոհանայէ Խաթիւն

Որ նորաձոյլ մաքուր և ընտիր գրե-
րով տպեալ, կգտնուի բոլոր գրավաճա-
ռաց քով՝ ի գին 60 փարա :

Ս. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՅ

ԳԻՇԵՐԹԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՅԱՐՄԱՇ

Անցեալ օգոստոս ամսոյ 18րդ օրն վարժարա-
նիս արձակուրդի օրերն աւարտեալ ըլլալով՝
աշակերտներն դարձած են և արդէն դասուց
աւանդումն իսկ սկսուած է :

Այն ծնողաց կամ որբերու խնամակալ մար-
դասէր բարերարաց որ իրենց զաւակները կամ
որբը վարժարանիս խնամոց յանձնել կուզեն կը
յայտարարեմք թէ՝

Ս. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՅ գիշերօթեայ վարժարանս
յառաջագէմ վարժարաններու մեթոտով կանո-
նաւորեալ խիստ բարեկարգ վարժարան մ'է :

Կ. Պօլսէն և այլ քաղաքներէ փոքր ինչ հե-
ռաւորութիւնը թէև ոմանց համար անհաճոյ
թուի, սակայն կերպ մը բարիքէ ծնողաց աշ-
քէն և զբօսալից վայրերէ հեռի անփոփ և ան-
զբաղ մտք միայն ուսման պարագելու կոչմանէ :

Ուսմանց տեսակներուն ամենը, նկարչու-
թեան ամեն ճիւղերը և լեզուներէն երեք մի-
այն, հայերէն, գաղղիերէն և տաճկերէն կա-
ւանդուին, բայց ոչ բնաւ վերի վերոյ կամ
թերի :

Ամեն ուսանելի առարկայից համար ընտիր
և յաջողակ դասատուներ կան :

Աշակերտաց կեանքն և առողջութիւնը խը-
նամով պահպանելու համար վարժարանս իւր
մէջ յատկապէս մշտնջենաւոր բժիշկ կպահ-
վայեալ և յաջողակ, և բաւականաչափ դեղա-
րան :

Աշակերտին տարեկան թոշակն է 32 լիւր
օսմանեան օրոյ մէջ են, երթևեկութեանց թըղ-
թատարութեանց և սովորական ազանեւեաց
ծախքէն դատ, ուրիշ բոլոր ծախքերը :

Արձակուրդի կամ պարագայ օրերը բոլոր
տարին միայն մէկ ամիս է և ո'չ բնաւ աւելի :

Միշտ բաց է և բաց պիտի մնայ վարժա-
րանս . որ ատեն որ ուզեն՝ աղատ են ծնողք
կամ բարերարք իրենց զաւակները կամ սաները
տալու :

Որոնք որ աշակերտ պիտի դրկեն մեզ՝ պէտք
է կամ Պօլիս փունջ լրագրոյ արտօնատէր մեծ.
Համբարձում էք. Ալաճաճեանի հետ տեսնուին
(Ալաճա-Համամ Խանը Խալիլ թիւ 19) և կամ
հոս մեզի հետ թղթակցին :

1876 սեպտ. 1

Խորեն Եպիսկ.

Ի վանս 2. Ս. Աստուածածնի վ. Արմաշու.
յԱրմաշ

ԱՌ ՍՐԵԳԱԿՆ

ՄԵԾ ՏՈՒՆ ԴԵՂԱԿՈՐԾՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ԴԵՂՕՐԷԻՑ

Վ. ԾԱՆՆԻ

Բերա Մեծ փողոց Աղաճամի քիւ 77

ԵՒ

Կ. Պօլիս Կամուրջի հրապարակք քիւ 1—2

Եւրոպիոյ առաջին գործարանաց հետ յա-
րաբերութեամբ կապուած, և իւր դեղորէից
ընտրութեամբն և գնոց չափաւորութեամբ հըռ-
չակուած :

Միակ մթերանոց անուանի Հ. Նէսթլէ քի-
միադէտին շինած Գ. Լաֆլէն, որոքքրիկ Գրէ

տղայոց, տկար կաղմ ունեցող և հիւանդութե-
նէ ապաքինելոց միակ սննդարար ուտելիքէն
համայն Եւրոպիոյ մէջ ընդունուած և ամեն գըլ-
խաւոր բժշկաց հաւանութիւնն ստացած :

Հոն կը գտնուի նաև .

« Գոթի » (մատակի խմորեալ կաթ) որ մեծ
համբաւ ունի Եւրոպիոյ մէջ և շատ կը փնտրու-
ուի :

Սէլֆաթ Գը Գիլի, զուտ և մաքուր, Բէլ-
թիէ, Տիւպօսք, Ժօպսթ և Էվանս Լէղէ ճար-
տար քիմիադէտներէն պատրաստուած :

Ձկն Էլ, զուտ, Գրիսթիանայի Բէթէր
Մէլլէրի գործարանէն ելած :

Նշէրթէ (Հինտիպա) Խաֆէ, Լուսովիկա-
պուրկի Հ. Պրանք գործարանէն ելած ստամոք-
սի ուժ տուող և ախորժակ բացող, որ հա-
սարակ խահուէի հետ խառնելով՝ գինը մեծա-
պէս կիջեցնէ՝ առանց համի ու հոտը փոխելու :
Արտադրողն Խաֆէ ամեն ժամու մէջ :
Տէ-ժէնի Զոք, մաքերու անփրկելի ներկ :

PILULE HOLLOWAY

ԴԵՂԱՆԻ ՀՈՂՈՒԻՒ

Լեարդի, ստամոքսի, և աղիքներու ամեն
տեսակ անկարգութեանց համար խիստ ընտիր
է սոյն դեղահատը, նաև ջղային տկարութեան,
ուժաթափութեան և տխրութեան համար . կը
ընչէ և անհետ կընէ ամեն տեսակ անչափաւո-
րութեանց հետքերը : Արտի և երկամանց վրայ
օգտակար ազդեցութիւն մ'ունի . արիւնը մաք-
րելով նոցա խանգարեալ վիճակը կը կանոնա-
ւորէ, և զբոսելով կենսական գործարանները
կը զօրացնէ : Իւր դեղական մեծ ազդեցու-
թեամբ սրտախառնութիւն, կուծուութիւն,
մաղձային հիւանդութիւններ, որովայնի մէջ
լեցուած կազեր, գլխի ցաւեր կը վանէ . մար-
սողութիւնը կը չափաւորի, և մարմինը մաք-
րուելով բոլոր այն աղտոտութիւններէ՝ որ շատ
անգամ զանազան հիւանդութեանց սկզբնա-
պատճառ կըլլան, առողջ, ուժեղ, և բնական
դիրքը կգգնենու :

ONGUENT HOLLOWAY

ՍՊԵՂԱՆԻ ՀՈՂՈՒԻՒ

Մորթային հիւանդութիւնը և վէրք բուժե-
լու մասին ունեցած պալսամական յատու-
թեանը չհաւասարիր բնաւ ուրիշ դեղ մը . հին
կամ նոր թունաւոր վէրքեր, ուռեցք, քաղց-
կեղ (շիրիփէնչէ), սրունից և ստեանց վէրքեր
կամ բոլորովին կանցնին և կամ կկուանան .
օգտակար է նաև հարբախի, հազի, սրտի
բարխման, մանաւանդ օղացաւ (Եէլ) ըստած
հիւանդութեան : Իւր կազորւորիչ և զօրաւոր
ազդեցութեամբ խոյլ (սըրաճա) հիւանդու-
թեան ապականիչ զօրութիւնը ինչ աստիճան
որ ըլլայ՝ կը դիմագրաւէ :

Այս դեղերուն գործածութեան եղանակը
նշանակուած է իւրաքանչիւր տուփի վրայ, որ
կը գտնուի ամեն դեղավաճառներու քով, և
մասնաւորապէս Պահէ-գափու Թաշ Խանի կող-
մերը Պ. Գոսապեանի դեղարանը՝ Նօ. 7՝ կը
ծախուի :

Աւելի առնել ուզողը կը հրաւիրուի առ հե-
ղինակն տրքթոր Հոլլօուէ Ի Լոնտոն Օքսֆորտ
փողոց թիւ 355 :

ՊԱՅՄԱՆՔ ՓՈՒՆՋԻ

- 1.—Փունջը 2ՈՐԵՔՄԱԲԹԻ և ՇԱԲԱԹ օրերը
կը հրատարակուի :
- 2.—Տարեկան բաժանորդագինն է միայն չորս
արծաթ մէճիտ՝ կանխիկ վճարելի թէ՛ մայրա-
քաղաքիս և իւր արուարձանաց և թէ՛ գաւա-
ռաց համար :
- 3.—Վեց և երեք ամսոց համար ալ բաժա-
նորդ կընդունուի :
- 4.—Տեղական ու գաւառական թղթատա-
րութեան ծախքը խմբագրութիւնը պիտի վճարէ :
- 5.—Հատը 40 փարպէ, և կը գտնուի ա-
մեն Հայ գրավաճառաց խանութները և ձեռքէ
ծախողներու քով :
- 6.—Մանուցման տողը 3 շրուշ է մէկ
անգամի համար : Աւելի աժան կըլլայ աւելի
անգամներու համար :
- 7.—Խմբագրութեան վերաբերեալ որ և է
գիր ուղղելի առ Տնօրէն-Տէր Հ. Ս. Ալաճաճեան,
Կ. Պօլիս Ալաճա-Համամ Խալիլ Խան միջին լարկ
թիւ 19 :

ՏՆՅՈՐԷՆ ԵՒ ՏԷՐ

Հ. Ս. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. Ս. Ղ. ՊԱՐՏԻՉՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ
Բիգա փաշա խան քիւ 3